

Vorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

20 02

Tijdvak 2
Woensdag 19 juni
13.30–16.30 uur

Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen; het examen bestaat uit 25 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

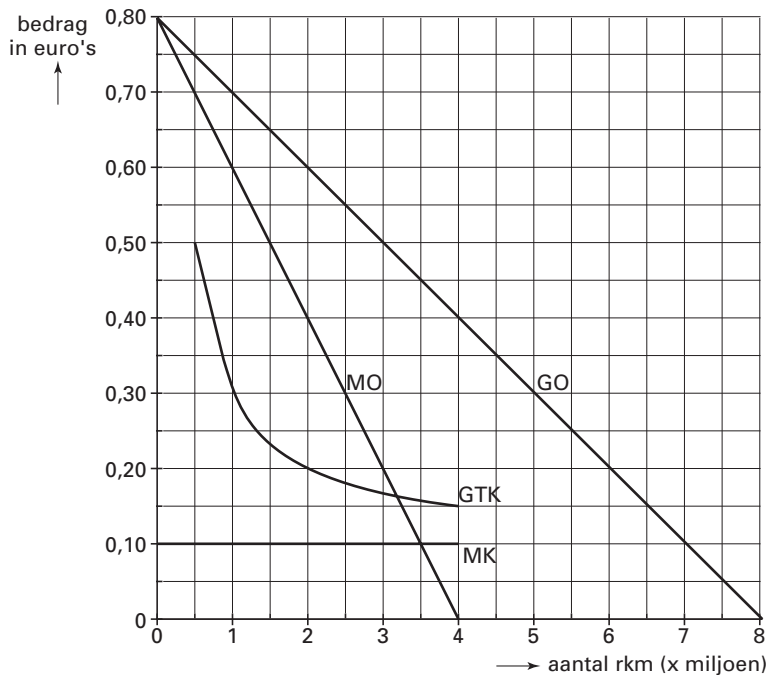
In deze opgave hebben de gegevens over kosten, opbrengsten en productiecapaciteit uitsluitend betrekking op de ochtendspits.

Welke spoorweg leidt naar Rome?

In een land is het personenrailvervoer in handen van één spoorwegmaatschappij die volledig eigendom is van de overheid. De productiecapaciteit van dit bedrijf bedraagt 4 miljoen reizigerskilometers (rkm). In de uitgangssituatie heeft de overheid een vaste prijs vastgesteld van € 0,20 per rkm. Bij deze prijs bestaat er een capaciteitstekort.

Onderstaand worden voor deze uitgangssituatie de kosten en opbrengsten weergegeven:

figuur 1

GO = gemiddelde opbrengst

GTK = gemiddelde totale kosten

MO = marginale opbrengst

MK = marginale kosten

De overheid en de directie van de spoorwegmaatschappij verschillen van visie over het beleid op korte termijn:

- De *overheid* wil dat de vastgestelde prijs blijft gelden als een maximprijs in het belang van de reiziger. Verder stelt de overheid dat de spoorwegmaatschappij moet streven naar een zo groot mogelijke afzet tegen een prijs die kostendekkend is.
- De *directie van de spoorwegmaatschappij* vindt dat de overheid de vaste prijs moet loslaten. De directie blijft, net als in de uitgangssituatie, streven naar maximale totale winst.

- 2p 1 Welke prijs zal er op deze markt tot stand komen als de visie van de overheid wordt gevolgd? Verklaar het antwoord met behulp van figuur 1.
- 2p 2 Leg uit waarom het voorstel van de overheid *op korte termijn* het capaciteitstekort niet kleiner maar groter maakt.
- 2p 3 Zal het capaciteitstekort opgelost zijn als de visie van de directie van de spoorwegmaatschappij wordt gevolgd? Verklaar het antwoord.
- 3p 4 Zal de totale winst van de spoorwegmaatschappij toenemen als haar visie wordt gevolgd? Verklaar het antwoord met behulp van een berekening.

Opgave 2

Kopzorgen in Japan

Een Nederlandse journalist volgt de economische ontwikkelingen in Japan. Van de door hem in 1999 geschreven artikelen heeft hij een aantal krantenkoppen verzameld:

krantenkop 1

Rente van Japanse centrale bank nadert de 0%

krantenkop 2

Hoge koers van de yen bedreigt herstel Japanse economie

krantenkop 3

Japanse regering vraagt centrale banken van andere landen om in te grijpen op de valutamarkt

krantenkop 4

Andere G7-landen dringen aan op een ruimgeldbeleid van de Japanse centrale bank

krantenkop 5

Handelsbalans van Japan met de VS vertoont een tekort

De G7-landen zijn: Verenigde Staten, Canada, Japan, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland en Italië.

- 2p **5** Leg uit hoe een hoge koers van de yen het economisch herstel in Japan kan bedreigen.
2p **6** Verklaar krantenkop 3 met behulp van de krantenkoppen 1 en 2.

Bij de krantenkoppen 2, 4 en 5 vormt er één een verklaring voor een andere kop.

- 3p **7** Welke krantenkoppen betreft dit? Licht de keuze toe.

De journalist stelt vast dat de Japanse regering kopzorgen heeft over haar economisch beleid. Hij concludeert: „Omdat uit deze berichten duidelijk blijkt dat andere oplossingen niet mogelijk zijn, is Japan aangewezen op het begrotingsbeleid van de overheid om de economische groei te stimuleren.”

- 2p **8** Verklaar de conclusie van de journalist met behulp van informatie uit de krantenkoppen.

Opgave 3

Het hemd is nader dan de rok

In een land doet het Sociaal en Economisch Planbureau (SEP) de volgende voorspellingen voor de ontwikkeling van de economie in het komende jaar:

- 1 De inflatie zal met 2,5% wat hoger liggen dan de inflatie van de belangrijkste handelspartners.
- 2 De arbeidsproductiviteit per arbeidsjaar zal niet toenemen.
- 3 Er zal sprake zijn van krapte op de arbeidsmarkt.
- 4 De arbeidsinkomensquote zal verder stijgen.
- 5 De invoering van een nieuw stelsel voor de inkomstenbelasting zal leiden tot een lagere gemiddelde belastingdruk.
- 6 De participatiegraad van vrouwen zal ongeveer 55% bedragen en daarmee nog steeds beduidend lager zijn dan die van de mannen (ongeveer 85%).
- 7 Door de hoge werkdruk zal het ziekteverzuim onder werknemers verder stijgen.
- 8 De werkloosheidsuitkeringen zullen waardevast blijven.

De werknemerscentrale en de werkgeverscentrale in dit land overleggen elk jaar over de hoofdlijnen van de komende CAO-onderhandelingen. Voorafgaand aan dit overleg heeft elke centrale zijn eigen voorstel ingediend. Beide centrales kennen de voorspellingen van het SEP.

De werknemerscentrale stelt voor:

- a een loonsverhoging van 4%;
- b arbeidstijdverkorting met volledige herbezetting;
- c scheppen van meer deeltijdbanen door werkgevers.

De werkgeverscentrale stelt voor:

- a een loonsverhoging van 1,5%;
- b arbeidstijdverlenging;
- c meer tijdelijke/minder vaste arbeidscontracten, in combinatie met bedrijfstijdverlenging.

Beide organisaties hebben macro-economen in dienst die voor hun eigen organisatie een betoog moeten schrijven waarin zij de onderdelen a, b en c van beide voorstellen vergelijken. In dit betoog maken de economen selectief gebruik van de voorspellingen van het SEP.

- 6p 9 □ Schrijf het betoog van één van de macro-economen.
- Maak zelf de keuze of je als macro-econoom van de werknemerscentrale of juist van de werkgeverscentrale wilt schrijven en vermeld deze keuze bij aanvang van het betoog.
 - Geef voor elk onderdeel van het voorstel (a, b en c) aan waarom het eigen standpunt de voorkeur verdient boven het standpunt van de andere centrale.
 - Betrek bij elk onderdeel van het voorstel *minimaal* één van de acht voorspellingen van het SEP. Elke voorspelling mag in het totale betoog maar één keer gebruikt worden.

Aanwijzingen:

- De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.
- Gebruik voor het betoog 125 woorden; een afwijking van 25 woorden is toegestaan.

Opgave 4

Het kookpunt van de economie

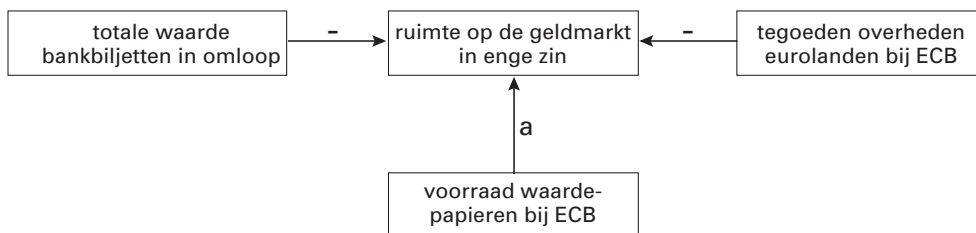
In tijden van hoogconjunctuur waarschuwen centrale banken vaak voor 'oververhitting' van de economie. Voor de Europese Centrale Bank (ECB) is de groei van de totale liquiditeitenmassa (M3) daarvoor een belangrijke indicator. De feitelijke groei van M3 wordt vergeleken met een door de ECB vastgestelde referentiewaarde.

De referentiewaarde is opgebouwd uit de norm voor prijsstabiliteit (prijsstijging minder dan 2%) en de reële productiegroei. Indien de feitelijke groei van M3 boven deze referentiewaarde komt, kan hierdoor de inflatie toenemen.

In figuur 2 wordt een aantal relaties op de geldmarkt in enge zin van de Eurozone in beeld gebracht.

Alle pijlen geven oorzakelijke verbanden weer (ceteris paribus). Een + geeft een positief verband aan en een – een negatief verband.

figuur 2

- 2p **10** Verklaar het negatieve verband tussen de totale waarde van de bankbiljetten in omloop en de ruimte op de geldmarkt in enge zin.
- 3p **11** Leg uit dat een feitelijke groei van M3 die de referentiewaarde overtreft kan leiden tot een toename van de inflatie.

Om het gevaar van oplopende inflatie te bestrijden kan de ECB meerdere maatregelen nemen. De ECB kan waardepapieren verkopen aan de geldscheppende banken met als doel het beïnvloeden van de ruimte op de geldmarkt. Hierdoor kan de rentestand veranderen. Ook kan de ECB ingrijpen door aanpassing van het officiële rentetarief.

- 2p **12** Welk teken (+ of –) hoort er bij pijl a in figuur 2 te staan? Licht het antwoord toe.
- 2p **13** Welke aanpassing van het officiële rentetarief door de ECB is nodig om dit inflatiegevaar te bestrijden? Licht het antwoord toe.

Opgave 5

Werken aan evenwicht

De overheid van een land stelt zich in haar economisch beleid ten doel de werkgelegenheid te vergroten met 400.000 personen. Daartoe overweegt ze een verhoging van de overheidsbestedingen, door middel van investeringen in de infrastructuur in het land.

Volgens critici van dit beleid komt hierdoor het handhaven van het evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans in gevaar.

Met behulp van een Keynesiaans, korte-termijnmodel, is dit probleem te onderzoeken.

(1) $C = 0,7(Y-B) + 17$	C = particuliere consumptie
(2) $B = 0,2Y$	B = belastingopbrengsten
(3) $I = 45$	I = particuliere investeringen
(4) $O = 70$	O = overheidsbestedingen
(5) $E = 0,01H_w + 21$	E = export lopende rekening
(6) $H_w = 10.000$	H_w = omvang wereldhandel
(7) $M = 0,35Y + 16$	M = import lopende rekening
(8) $EV = C + I + O + E - M$	EV = effectieve vraag
(9) $W = EV$	W = netto nationaal product
(10) $Y = W$	Y = netto nationaal inkomen
(11) $A_v = \frac{W}{ap}$	A_v = arbeidsvraag (in miljoen personen)
(12) $ap = 50$	ap = arbeidsproductiviteit per persoon (in duizend euro)

- Alle bedragen luiden in miljarden euro's, tenzij nadrukkelijk anders is vermeld.
- In het model bedraagt de multiplier van de overheidsbestedingen 1,27 (afgerond).
- In de uitgangssituatie bedraagt het evenwichtsinkomen 300 miljard euro.

- 2p **14** Bereken het bedrag waarmee de overheidsbestedingen moeten toenemen om de gewenste vergroting van de werkgelegenheid te bereiken.
- 2p **15** Beredeneer met behulp van het model op welke wijze een bestedingsimpuls door de overheid het evenwicht op de lopende rekening verstoort.

De versturende werking van de bestedingsimpuls op het evenwicht op de lopende rekening wordt niet door iedereen even zwaar ingeschat.

De minister van financiën stelt: „Door het gevoerde overheidsbeleid zal de exportvergelijking veranderen in $E = 0,011H_w + 21$.”

- 2p **16** Geef een verklaring voor de stelling van de minister.
- 3p **17** Is volgens de minister een grotere, kleinere of gelijke bestedingsimpuls nodig dan de bij vraag 14 bedoelde? Verklaar het antwoord zonder een berekening te maken.

Opgave 6

Te koop: luchtkastelen

In 2000 verkocht de Nederlandse overheid via een veiling (bij opbod) vijf vergunningen voor UMTS-frequenties. Elke aanbieder van mobiele telefonie, mobiel internet en mobiel video – verder kortweg aan te duiden als MTIV – heeft daarvoor één vergunning nodig.

Het aanleggen van het voor deze dienstverlening vereiste netwerk kost nieuwe aanbieders enige miljarden euro's maar voor bestaande aanbieders van mobiele telefonie (GSM) liggen deze kosten aanzienlijk lager. Het beperkte aantal aanbieders en de aard van het product zijn twee redenen waarom er op de markt voor MTIV géén sprake zal zijn van volkomen concurrentie.

- 2p **18** Van welke marktform was er sprake op de markt waar vergunningen voor UMTS-frequenties in Nederland aangeboden werden?
- 2p **19** Noem, op basis van bovenstaande gegevens, nog een derde reden waarom er op de markt voor MTIV geen sprake zal zijn van volkomen concurrentie. Licht het antwoord toe.

De veiling van UMTS-frequenties bracht, gemeten naar opbrengst per inwoner, erg weinig op voor de overheid als we dit vergelijken met de opbrengst in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk. Op deze veiling kon geboden worden door bestaande aanbieders (GSM) en nieuwe aanbieders. De markt voor mobiele telefonie (GSM) was in Nederland tot dan toe in handen van vijf aanbieders.

In de discussie na afloop van de veiling stonden twee beweringen centraal:

bewering 1

- De lage opbrengst van de veiling voor de overheid is te wijten aan het samengaan van twee factoren: de relatief hoge investeringskosten voor *nieuwe* aanbieders en het feit dat de overheid besloot het aantal te veilen vergunningen vast te stellen op vijf.

bewering 2

- De prijs per eenheid MTIV zal in Nederland lager worden dan in andere landen, omdat de lage opbrengst van de veiling leidt tot (relatief) lage constante kosten voor de aanbieders.

- 2p **20** Verklaar bewering 1 op basis van de gegevens over mobiele telefonie.

- 3p **21** Leg uit waarom bewering 2 *niet juist* hoeft te zijn.

Let op: de laatste opgave van dit examen staat op de volgende pagina.

Opgave 7

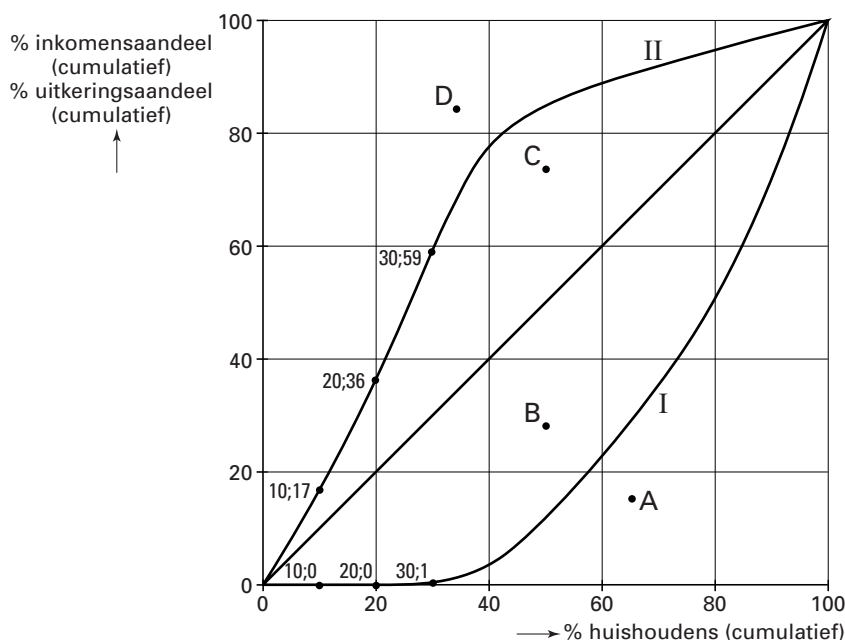
Maken overdrachten recht wat krom is?

De personele inkomensverdeling kan op verschillende manieren onderzocht worden. Eén van die onderzoeken in Nederland vergelijkt de verdeling van de primaire inkomens met de verdeling van de sociale uitkeringen. Hieruit kan dan de verdeling van de totale bruto inkomens (primaire inkomens + sociale uitkeringen) bepaald worden.

In figuur 3 is zowel de verdelingscurve van de primaire inkomens als de verdelingscurve van de sociale uitkeringen over de huishoudens in Nederland in een bepaald jaar gegeven. Hierbij is op volgorde van laag naar hoog primair inkomen steeds bij een groep van 10% van het aantal huishoudens (= deciel) gekeken naar het aandeel in zowel het primair inkomen als ook in de sociale uitkeringen.

figuur 3

Verdelingscurve primair inkomen (I) en verdelingscurve sociale uitkeringen (II)

Met betrekking tot de verdeling van de sociale uitkeringen veronderstelt één van de onderzoekers: „De huishoudens in het derde deciel ontvangen uitkeringen op basis van werknemersverzekeringen en de huishoudens in het eerste deciel ontvangen bijstandsuitkeringen, terwijl in beide decielen het gemiddeld aantal uitkeringen per huishouden gelijk is.”

2p **22** Neem onderstaande tabel over en vul de ontbrekende waarden in.

	eerste 10% van de huishoudens ontvangt	derde 10% van de huishoudens ontvangt
% van het primair inkomen
% van de sociale uitkeringen

2p **23** Is het gemiddelde bedrag van een sociale uitkering bij een werknemersverzekering hoger of lager dan bij een bijstandsuitkering? Verklaar het antwoord *uitsluitend* op basis van figuur 3 en de veronderstelling van de onderzoeker.

2p **24** Is er sprake van nivellering, van denivellering of van geen van beide gelet op de invloed van de sociale uitkeringen op het totale bruto inkomen? Licht het antwoord toe op basis van figuur 3.

De lijn die de verdelingscurve van de totale bruto inkomens zou aangeven loopt door één van de punten A, B, C of D.

3p **25** Welk punt is dat? Licht de keuze toe.

Einde